

מרגליות מפרשת השבוע

משפטים תשפ"ב

להארות והערות zeevizen@gmail.com

- מה גורם לאדם לקיים מצוה בשמחת הלב, ומה מונע ממנו?
- איזה אדם יקיים את המצוה תמיד בשמחת הלב?
- פירוש הפסוק **לְעִשׂוֹת רְצוֹנָה אֶלְקֵי חַפְצֵי וְתוֹרָתָה בְּתוֹךְ מַעֲי, בְּשִׂרְתִּי צָדֵק בְּקָהֶל רַב הִנֵּה שְׁפָתִי לֹא אֶכְלָא.**
- איזו מדרגה יותר גבוהה, מדרגת חנוך או מדרגת אברהם אבינו, ומדוע?
- איך צריך לנהוג הרב הנאמן לתלמידיו?
- מיהו הרב הרומה למלאך ה' צב-אות שיבקשו תורה מפיו, ומי הוא שאינו רומה למלאך?
- מה עלינו ללמוד מהנהגת משה רבינו בלמדו את התורה לכלל ישראל?
- באלו טענות יכול אדם לנסות לפטור עצמו בצורת לימודו לתלמידים, ומה התשובות לזה?
- מה פירוש מאמר חז"ל שעשו את התורה ספורות ספורות?
- מה הנפקא מינה בין מה שכתוב אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו, לבין אם היה כתוב על משענת?
- היכן מצינו שבשביל אות אחת בתורה, מחייבים אדם מיתה?
- אם זכויות החולה או רחמי ה' מכריעים שיתרפא מדוע צריך רופא, ואם חלילה להיפך מה יועיל הרופא?
- ביאור דברי הגמ' שאם אדם רואה שהתבואה נידונה בפסח שעבר לטובה ימהר לזרוע זריעה שניה קודם פסח הבא שאולי תידון בו התבואה לרעה, ולכאורה וכי יתחכם אדם על גזירות הקב"ה? איך שייך שיהיה נס לרעה?
- ביאור כפל הלשון בתפילת נשמת **בְּרַעַב זָמָנוּ וּבְשֶׁבַע בְּלִבְלָתָנוּ.**
- ביאור השייכות בין הנ"ל להמשך **מִחֶרֶב הַצִּלָּתָנוּ וּמִדְּבַר מַלְטָתָנוּ וּמִחֲלָים רָעִים וּנְאֻמָּנִים דְּלִיתָנוּ.**
- מדוע אמר **וְהִסְרֵתִי מִחֲלָה מִקֶּרְבִּי,** ולא אמר והסירותי ממך כל המחלה?

א. מה גורם לאדם לקיים מצוה בשמחת הלב, ומה מונע ממנו?

ב. איזה אדם יקיים את המצוה תמיד בשמחת הלב?

ג. פירוש הפסוק **לְעִשׂוֹת רְצוֹנָה אֶלְקֵי חַפְצֵי וְתוֹרָתָה בְּתוֹךְ מַעֲי, בְּשִׂרְתִּי צָדֵק בְּקָהֶל רַב הִנֵּה שְׁפָתִי לֹא אֶכְלָא.**

ד. איזו מדרגה יותר גבוהה, מדרגת חנוך או מדרגת אברהם אבינו, ומדוע?

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׂמַע לְפָנֶיךָ (כא, א).

אֲשֶׁר תִּשְׂמַע לְפָנֶיךָ. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אֲשֶׁר תִּשְׂמַע לְפָנֶיךָ, כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם (רש"י).

הבא בידו לשקוט רעבונו ולרוות צמאונו ולא יקפיד כל כך על כלי האכילה לבחור היותר מהודרים ויפים, וגם גוף המאכל לא יבקש שיהיו מטוגנים ומבושמים. וכן הנמשל בחולי הנפש, מי שאינו תאב למצות השם ויען כי נפשו אינו בבריאות השלימות הנדרש, נחוץ לסדר ולהסביר לו כל ענין בטעם יפה, שפה ברורה נחמד למראה ומתוק לחיך יערב לאוזן שומעת, וזהו הכתוב (תהלים מ, ט-י) **לְעִשׂוֹת רְצוֹנָה אֶלְקֵי חַפְצֵי וְתוֹרָתָה בְּתוֹךְ מַעֲי, בְּשִׂרְתִּי צָדֵק בְּקָהֶל רַב הִנֵּה שְׁפָתִי לֹא אֶכְלָא.** ירצה בזה כוונת המשורר דוד המלך ע"ה **לְעִשׂוֹת רְצוֹנָה אֶלְקֵי חַפְצֵי** רצה לומר כשאני לעצמי וכל מגמתי וחפצי רק **לְעִשׂוֹת רְצוֹנָה**, אינני שואל טעמי המצוות ואינני חפץ בהדר מראיתם ויופי הדיבור, והעיקר שיהיה **וְתוֹרָתָה בְּתוֹךְ מַעֲי** ויסר ממני רעבוני, אבל כאשר **בְּשִׂרְתִּי צָדֵק בְּקָהֶל רַב** ללמד תועים בינה להדריכם בדרך ישרה, וידעתי כי רבים מהם אשר אין להם תאות אכילה כיאות, ונחוץ הוא להם להטעים ולבשם המאכל שיהיה ערב להם בהסבר אמרי נועם למען יבינו היטב, **הִנֵּה שְׁפָתִי לֹא אֶכְלָא** לא חסתי על עמלי ורוב טרחתי להבינם בשפה ברורה.

ויש לפרש, שהנה איש אשר לא בא עוד למדרגה הדרושה ולהכרה אמיתית להבין טעמי ונימוקי מצוה, אינו מקיים המצוה בשמחת הלב, כמו זה אשר טעמי המצוה ברור ומפורש אצלו בשום שכל, ויותר קל לעשות מצוה אשר השכל מחייבו ומסכים בעשייתו מחוקי השם גזרה בלי טעם כפרה אדומה ושעטנו ודומיהן. אמנם זה החילוק הוא רק בהמון עם מדרגה השפלה והפחותה, אבל אדם המעלה אשר באהבת ה' ישגה תמיד, עומד ומצפה ומתאוה לעשות רצון קונו, הוא אינו חפץ לידע ולהבין טעמי המצוה, רק די לו שהקב"ה ציוה עליו לעשות או למנוע. ויש להמשיל משל לאיש אשר חולה במחלת האיציטומכא ואין לו תאות אכילה כשאר אדם, הנה לעורר רעבון בנפשו למען יאכל וישתה ולא יחלש גופו לגמרי, מוכרח לעשות תחבולות שונות למען יערב לבבו לגשת אל מאכל ומשתה, תחלה יערכו לו השלחן במכסה לבנה ונקיה נחמד למראה וישימו עליו כלי אכילה נקיים יפים ומהודרים כפות כסף, ואחר כך יביאו לו המאכל מבושם עם כל מיני בשמים, ועל ידי אמצעים כאלו יתעורר אצלו תאות אכילה. אך איש הבריא התאב לאכול אין לו צורך בכל אלה, והוא יאכל כל

וזוהו מה שכתב רש"י וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמֹר לְפָנֶיךָ הַגֵּם שַׁעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קָדוֹשׁ מוֹכְנִים לַעֲבֹד הַשֵּׁי"ת בְּאַהֲבָה עִזָּה וּבְמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, וְלֹהֵם לֹא הָיָה צֹרֶךְ לְהִבְיָנֵם בְּטַעַם וּסְבָרָא, כִּי הֵם מִשְׁתַּוֹּקְקִים וְצַמְאִים לְדַבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, אִמְנֵם אַחֲרָי אֲשֶׁר תִּשְׁמֹר לְפָנֶיךָ, לְפָנֶיךָ לְפָנֶיךָ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּכֻלָּם, וְנִמְצְאוּ גַם כֵּן הַמּוֹן עִם, אֲשֶׁר אֲצִלֵּם הַתְּאוּהָ וְהַחֲשֵׁק לְתוֹרַת הַקְּדוּשָׁה אֵינְנוּ בְּמִזְג הַנְּכוּן, לְכֵן לֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לֹאמֹר אֲשֶׁנָּה לֹהֵם הַפְּרָק וְהַהֲלָכָה ב' או ג' פְּעָמִים וְכו' וְאֵינִי מִטְרִיחַ עֲצָמִי לְהִבְיָנֵם טַעֲמֵי הַדְּבַר וּפִירוּשׁוֹ, רַק תִּשְׁמֹר לְפָנֶיךָ, כְּשֹׁלְחַן הָעֵרוּךְ וּמוֹכֵן לְאֹכֹל לְפָנֶיךָ הָאָדָם, כְּשֹׁלְחַן עֵרוּךְ בְּכָל מִינֵי נִקְיוֹן הָדָר וּפְאָר, כְּמוֹ לֹאִישׁ אֲשֶׁר מוֹכֵה בְּמַחֲלַת הָאֵיִצְטוּמְכָא שְׁעוּשִׁים כָּל הַהֲתַפְעָלוֹת לְמַעַן יִתְאוּהָ וְיִעַרְבֵה לֹא אֹכֹל וְשִׁתוּת, כֵּן יִהְיֶה דְבָרֵי הַנְּאֻמִּים לְפָנֶיךָ הַכֻּלָּל צְרִיכִים לְהִיּוֹת דְּבָרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת, לְמַעַן יִפְעֻלוּ פְּעוּלָתָם וְיִכְנָסוּ לְלֵב, וְהִיא תַּעֲוֹדָת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל לְפַעֲלוֹ לְטוֹבַת חַבֵּירוֹ גַם בְּשִׁלְמוֹת הַנֶּפֶשׁ לְזִכְרוֹת.

וכבר האריך ק"ז החתם סופר ז"ל בפתחה לשו"ת יורה דעה, כי נפלאות אהבת ה' לאברהם אבינו ע"ה שלימד את העם וקירבם לעבודתו, ומדרגתו יותר גבוה ממדרגת חנוך אשר מעוצם תשוקתו ודביקותו חדל מהיות אדם, ונתעלה להיות כאחד מצבא מרום ואיננו כי לקח אותו אלקים. ולא באלה חפץ ה' שישלים האדם את נפשו לבד ואת אנשי דורו ישאיר אחריו תרבות אנשים חטאים ומכעיסי ה', כמקרה אשר קרה לדורו של חנוך ודור המבול, רק כבחינת אברהם אבינו ע"ה אשר בנה מזבחות וקרא בשם ה', העמיד תלמידים הרבה את הנפש אשר עשו בחרון, וכגמול נפשו השיב לו ה', וחלף אהבתו אל ה' היתה אהבת ה' אליו באמרו (בראשית יח, יט) פִּי יִדְעֶתִּי פִּירַשׁ רַש"י לְשׁוֹן חֶבֶה, לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו עֵינֵי שָׁם.

(מענה שמחה"עמוד התורה והעבודה בפתחה לשו"ת חתן סופר עמ' נה)

* * *

א. איך צריך לנהוג הרב הנאמן לתלמידיו?

ב. מיהו הרב הרומה למלאך ה' צב-אות שיבקשו תורה מפיו, ומי הוא שאינו רומה למלאך?

שמחבב כל כך את תלמידיו שמפקיר את השלמתו בעבורם, אז ילך התלמיד ויבקש לימודו אצל רב כזה, ואם לאו היינו שהרב חושב לתכלית עבור עצמו וממילא אינו לוקח הפנאי להסביר הדבר היטב פעם אחר פעם, אז יניח התלמיד את זה הרב. [א"ה, ראה בספר המקנה (פתחא זעירא אות מג) כעין זה]. וזה שאמר הנביא (מלאכי ב, ז) פִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת, היינו שהכהן הלומד עם התלמידים שזה תעודת הכהן להורות לעם ה' דרכי ה', צריך לשמור מאד ולהשגיח על דעת תלמידיו שיתרבה אצלם הדעת פִּי מְלָאךָ ה' וְגו', אף שעל ידי זה ישאר עומד במדרגתו.

(פתח עינים פרשת ויצא עמ' עו)

* * *

א. מה עלינו ללמוד מהנהגת משה רבינו בלמדו את התורה לכלל ישראל?

ב. באלו טענות יכול אדם לנסות לפטור עצמו בצורת לימודו לתלמידים, ומה התשובות לזה?

לאדם מלקיים דבר זה. כי במה ירצה האדם לפטור את עצמו? אם במה שחסר לו הסבלנות ואינו רוצה את הטורת, בודאי שאין זה שום טענה כלל, כי אם כך הוא רצון ה' צריך האדם להיות מסור לגמרי ולא להביט על שום קושי וטורח. ואם יטעון האדם שהוא חס על תועלת עצמו, גם אם נתבונן בזה נראה שאין זה חשבון אמיתי, כי אין לך תועלת יותר גדולה ממה שהיה משה רבינו יכול להשיג בהיותו עסוק בדביקות מחשבתו ולימוד התורה כפי השגתו. כי הלא גם אם נמצא האדם רק בסביבה יותר גבוהה, אפילו אם אינו לומד מהם בפירושי, ישיג גם כן תועלת מהרשימות שנעשות עליו ממילא, וכמו שאמרו (שבועות מז): קָרַב לְגַבֵּי דַהֲיָא וְאִידֵהוּ. [ופירש רש"י, אם נגעת במשוח בשמן תהא גם משוח בנגיעתו].

ומצינו באמת אצל משה, שממה זכה לקרני הוד, מטיפת הדין שנשתייר בקולמוס, ומכל שכן שאין לנו שום השגה בתועלת

אם נתבונן בדבר, יצא לנו מזה התלמוד גדולה. וכמו שרוב דברים אנו למדים ממה רבינו ע"ה, וכמו שאמרו (בכורות כט). מה אני בחנם אף אתם בחנם, כן צריכים אנו להתלמד גם מהציווי הזה. וכמו שציוה הקב"ה למשה שלא יסתפק במה שישנה להם ב' או ג' פעמים אלא ישים לפניו הדבר כמו שולחן ערוך, כן כל אדם בשעה שמלמד את בן חברו הן בדין מחובות האברים והן בדין מחובות הלבבות, צריך גם כן שלא להסתפק באמירת הדבר לבד, אלא צריך להבינו גם טעם הדבר ופירושו, שיהא מוכן לפני המקבל והמתלמד בלי שום חסרון.

ואף שרוצה האדם לפטור את עצמו מזה, מחמת חסרון הסבלנות ואינו רוצה הטורת, וגם יכול לצרף לזה חשבונות רבים שבשעה שימסור את עצמו להסביר לפני התלמיד טעם כל דבר, יחסר לו מתועלת עצמו מה שיכול להשיג באותה שעה, על זה יש לנו ההתלמוד ממה רבינו ששום פטור ושום חשבון אין צריך למנוע

¹ רבי יהושע אהרן צבי וויינבערגער, אב"ד מארגרעטען. תקע"ה-תרנ"ג.

² רבי שמחה בונם עהרנפעלד. תרט"ו-תרפ"ו.

³ רבי שמואל עהרנפעלד. תקצ"ה-תרמ"ג.

שהיתה מגיעה לו למשה רבינו בדברו עם הקב"ה. והיה צריך להפריד דבקות מחשבתו ולילך להסביר לעם, שצריך לירד עד תכונת דעתו של כל אחד, ולהקטין ולפרט לו הדבר לפי השגת כל אחד כפי שיוכל להבין.

ובודאי שהיה יכול משה רבינו לפטור את עצמו מזה, בחשבון שישתמש יותר בזמן הזה להשיג תועלת עצמו. ומכל מקום אמר לו הקב"ה שלא יעלה כל זה בדעתו כלל, אלא יאמר להם כל דבר וכל טעם בפרט, ולא ימנעו החשבון מדאגה פן יחסר לו מתועלת עצמו. ולפעמים יש לו לאדם חשבון אחר שלא לומר לחברו כל דבר בפרט, לא בשביל תועלת עצמו, אלא בשביל תועלת המקבל, והוא כדי להניח לו מקום להתגדר, לטרוח ולחדש מעצמו, כי עיקר ההצלחה הוא רק במה שמישיג האדם ביגיעה עצמית, ולא במה ששומע מרבותיו.

אבל אחר העיון נראה, שגם בזה החשבון אינו יכול האדם לפטור את עצמו. כי אין לך דבר שעיקר התועלת שלה הוא רק על ידי יגיעה עצמית מענין הסברא, כמו שמצינו על רבי יוחנן שלמד את

כל תורת כהנים כמשנתה בשלשה ימים (עיין יבמות עב:), ואת הטעמים והסברות למד בג' חדשים. הרי שבהבנת הטעמים יש עבודה יותר גדולה מידיעת הדבר, וזה תלוי רק ביגיעת האדם, ואמר התנא (אבות פ"ה מכ"ב) הפוך בה והפוך בה דכולה בה, ולא ישיג האדם את כל מה שיש בתורה אלא אחר שיתעמק הרבה בפרט כל דבר.

ואם כן היה לו גם למשה רבינו החשבון הזה שלא לומר להם לישראל טעם כל דבר כדי שיטרחו הם בעצמם להבין כל דבר, ויהיה תועלתם יותר גדול, ומכל מקום אמר לו הקב"ה שלא יגלה בדעתו כל זה, אלא ישים לפניו כל דבר וטעמו ופירושו כשולחן הערוך, הרי שבשום חשבון לא יכול האדם לפטור את עצמו להסתפק בהשפעה קלה וקצרה.

(מאמר כוחות והיפוכי כוחות)

מאת הרה"ג רבי ישראל יעקב לויבצאנסקי זצ"ל

בקובץ אור המוסר חלק ח עמ' נו)

א. מה פירוש מאמר חז"ל שעשו את התורה ספורות ספורות?

ב. מה הנפקא מינה בין מה שכתוב אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו, לבין אם היה כתוב על משענת?

ג. היכן מצינו שבשביל אות אחת בתורה, מחייבים אדם מיתה?

אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא ירפא (כא, יט).

אמר ר' אבהו כתיב (דברי הימים א ב, נה) ומשפחות ספרים ישיבי יעבץ, מה תלמוד לומר ספרים, אלא שעשו את

התורה ספורות ספורות (ירושלמי שקלים פ"ה ה"א).

בחוץ רק על משענת, לא על משענתו שלו [כוחו ובוריו], כי אז כשהכביד ומת - המכה חייב מיתה! מיתור של אות ו' אחת!... [א"ה, זה לשון הרמב"ם (רוצח ושמירת נפש פ"ד ה"ד), זה שנאמר בתורה על משענתו אינו שיהלך והוא נשען על המטה או על אחר, שאפילו הנוטה למות יכול להלך על המשענת, לא נאמר משענתו אלא שיהיה מהלך על משענת כוחו, ולא יהיה צריך כח אחר להשען עליו].

וסיים רבינו בהתרגשות רבה: הרי זו היא תורתנו הקדושה! וחז"ל הקדושים! שידעו לספור אות אחת בתורה, ועל ידי זה לחייב מיתה!... על ו' אחת הורגים בן אדם!... די אייליגע תורה אונזערע!... [תרגום: זאת התורה הקדושה שלנו].

(פניני רבינו יחזקאל ח"ב עמ' מב)

אמר רבנו יחזקאל זצ"ל¹ ברגש קודש: יודעים אתם מה הוא פירוש מאמר חז"ל הנ"ל, אומר לכם - חז"ל הקדושים ספרו אותיות שבתורה, ומיתור אות אחת למדו הלכות גדולות, ואפילו חיוב מיתה של אדם למדו מיתור אות אחת!

הנה בפרשת משפטים כתוב אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה. אם היה כתוב על משענת, כי אז כשהיה קם ומתהלך בחוץ אפילו על משענת, ואחר כך הורע מצבו ומת, היה המכה פטור, שהרי כבר הלך זה על משענת.

אבל ספרו חז"ל אות יתירה כתיבה זו: על משענתו - משענתו שלו, כוחו ובוריו, שדוקא אם קם והתהלך בחוץ בלי משענת, רק על כוחו ובוריו, רק באופן זה ונקה המכה, אם ימות אחר כך, אבל אם הלך

א. אם זכויות החולה או רחמי ה' מכריעים שיתרפא מדוע צריך רופא, ואם חלילה להיפך מה יועיל הרופא?

ב. ביאור דברי הגמ' שאם אדם רואה שהתבואה נידונה בפסח שעבר לטובה ימהר לזרוע זריעה שניה קודם פסח הבא שאולי תידון בו

התבואה לרעה, ולכאורה וכי יתחכם אדם על גזירות הקב"ה?

ג. איך שייך שיהיה נס לרעה?

אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא ירפא (כא, יט).

ויש לומר, הנה בראש השנה (טז). מבואר שתבואה שאירע בה קרי או אונס קודם הפסח נידונית לשעבר, לאחר הפסח נידונית להבא וכו', אמר רבא שמע מינה תרי דיני מתדנא, [פירש רש"י קודם זריעתה וסמוך לקצירתה], אמר אביי הלך כי חזי אינש דמצלח

דרשו חז"ל (בבא קמא פה). מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות, עיין רמב"ן.

ורבים תמהים, מה יועיל הרופא, אם זכויותיו או רחמי ה' מכריעים שיתרפא למה צריך רופא, ואם חלילה להיפך מה יועיל הרופא.

¹ רבי יחזקאל אברמסקי. תרמ"ו-תשל"ו.

² רבי משה מרדכי שולזינגר. תש"א-תש"ע.

¹ מנהל רוחני דישיבת אהל תורה ברנוביץ, חתן הסבא מנובהרדוק. תרל"ב-נעקה"ש בשואה תש"ד.

זרעא אפלא [פירש רש"י חטה וכוסמת שנזרעין במרחשוון שאין ממחרין להתבשל] **ליקדים וליזרע חרפא** [פירש רש"י השעורה ממחרת להתבשל וזרעין אותה בשבת ואדר, וכיון דאפלא מצלח שמע מינה לטובה נדון בפסח שעבר לפיכך ימחר לזרוע בזריעה שניה] **דעד דמטי למדייניה** בפסח הבא **קדים סליק** [פירש רש"י דאי גדיל קצת אינו ממחר שוב להתקלקל]. והוא תמוה, וכי יתחכם על גזירותיו של הקדוש ברוך הוא, שאם בפסח הבא יגזרו מן השמים קרי או אונס על התבואה, מה הועיל להקדים לזרוע, הלא הרבה שלוחים למקום. לכן נראה לי, הלא כבר נשאלו הזקנים למה הקדוש ברוך הוא מזריח השמש הלא עובדין אותה, והשיבו עולם כמנהגו נוהג והשוטים שקלקלו עתידין ליתן הדין במסכת עבודה זרה (נד:). וידוע שהקב"ה שם חק לטבע, ורצונו שיתנהג העולם על פי דרך הטבע שהטבע.

והנה חולה אשר על פי הרופא עוסק בסמי רפואה אשר טבעם לרפאות אותו מחליו ולהגיה מזורו, כדי לשנות הטבע שלא ירפא באלו הסמים הוא מעשה נס, ואין עוונותיו גדולים כל כך שהקב"ה יעשה נס נגד הטבע היינו שלא יועילו סמי הרפואה. וכן מי שאינו זוכה שיעשה לו רפואה על פי נס, מכל מקום אם מתנהג על פי הטבע לרפאותו יועילו לו זכיותיו ובפרט רחמי שמים שירפא, ועוד כל מה שהוא יותר בדרך הטבע אין צריך זכות כל כך לזה ולא ינכו לו מזכיותיו. וזה שאמר אביי שיקדים לזרוע קודם ניסן כדי שיצליח התבואה, ובפסח הבא כאשר ידונו עוד הפעם, לא בקל יבטל הקדוש ברוך הוא התבואה הטובה נגד הטבע מפני עוונותיו הקלים, רק ישאר בטוב.

(שיר מעון')

א. ביאור כפל הלשון בתפילת נשמת **בְּרַעַב זִנְתָּנוּ וּבְשֹׁבַע כִּלְכַלְתָּנוּ.**

ב. ביאור השייכות בין הנ"ל להמשך **מִתְחַרְבַּת הַצִּלְתָּנוּ וּמִדְבַּר מִלְטָתָנוּ וּמִחֲלָים רָעִים וּנְאֻמָּנִים דְּלִיתָנוּ.**

ג. מדוע אמר **וְהִסְרָתִי מִחֲלָה מְקַרְבָּהּ**, ולא אמר **וְהִסְרָתִי מִמָּוֶת כִּלְכַלְתָּנוּ**?

וְעַבְדְּתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבְרַחֵם אֶת לְחֻמְךָ וְאֶת מִימֶיךָ וְהִסְרָתִי מִחֲלָה מְקַרְבָּהּ (כג, כה).

מאתם, אז היו אוכלים ושותים גם כשהיו בבחינת **וַיַּחְזֹזוּ אֶת הָאֱלֹהִים.**

והנה יען שאדם הוא קרוץ מחומר וגוש אדמה, על כן מן הצורך שיאכל להשביע נפשו שקיקת, אבל על כל פנים כל מה שאפשר למעט באכילה טפי עדיף כמו שכתבנו, כי על ידי זה יגבר השכל. מה שאין כן אם הולך אחר יצרו וחשקת גופו להרבות בתענוגי גשמיות, אז יגבר חלק הגשמי על השכלי, והיא היא החולה הרע אשר בתוך אדם בין קטן בין גדול, אשר **יֵצֵר מַחְשָׁבֹת לְבוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם** (בראשית ו, ה), על כן טוב למעט כמה שאפשר בהנאה גשמית למען לרפאות החולי אשר בתוך גופו שמונע אותו לדרוך פעמיו אחרי עצת נפש המשכלת, והרפואה היא רק מיעוט אכילה ושתייה וכדומה.

על כן ציוה ה' את הברכה בלחם ואוכל קמעא ומתברך במעיו, למעט בגשמיות, כי המעט הזה יספיק להשביע רעבונו, ועל ידי זה יגבר השכל ויתרפא האדם מחליו אשר בקרבו. וזאת כוונת הכתוב **וְעַבְדְּתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבְרַחֵם אֶת לְחֻמְךָ וְאֶת מִימֶיךָ**, כוונת הברכה שיאכל קמעא ומתברך במעיו, על דרך שכתב רש"י על הכתוב (ויקרא כו, ה) **וְאָכַלְתֶּם לֶחְמֶכֶם לְשֹׁבַע**, ולא יצטרך להרבות בגשמי, על ידי זה **וְהִסְרָתִי מִחֲלָה מְקַרְבָּהּ** המחלה אשר בקרבך המתאוה רע, כי אם נמעט באכילה אז יגבר השכל ותנצל נפש מעצת גופך, והבין.

ועל פי זה נבוא לפרש, **בְּרַעַב זִנְתָּנוּ** שהקב"ה זן אותנו ולא נרעב ללחם, **וּבְשֹׁבַע כִּלְכַלְתָּנוּ** שבשבע עצמו כלכל אותנו שהיה די לנו במעט אכילה שאוכל קמעא ומתברך במעיו, ועל ידי זה **מִתְחַרְבַּת הַצִּלְתָּנוּ** שלא נבעט בה' ולא יבא בגבולנו חרב, ונשב לבטח בארצנו, ולא עוד אלא שעל ידי זה **מִחֲלָים רָעִים וּנְאֻמָּנִים דְּלִיתָנוּ**, חלאי הנפש אשר יצמח מזה כמו שהארכנו, וגם ריבוי חלאי הגוף מזה באים כידוע (עיין רמב"ם הלכות דעות פ"ד הט"ו), והבין.

(הגדה של פסח כתב סופר')

בְּרַעַב זִנְתָּנוּ וּבְשֹׁבַע כִּלְכַלְתָּנוּ מִתְחַרְבַּת הַצִּלְתָּנוּ וּמִדְבַּר מִלְטָתָנוּ וּמִחֲלָים רָעִים וּנְאֻמָּנִים דְּלִיתָנוּ. לכאורה צריך להבין כפל הלשון **בְּרַעַב זִנְתָּנוּ וּבְשֹׁבַע כִּלְכַלְתָּנוּ**. וגם איזה המשך יש לזה עם מה שאמר לאחריו **מִתְחַרְבַּת הַצִּלְתָּנוּ וּמִדְבַּר מִלְטָתָנוּ וּמִחֲלָים רָעִים וּנְאֻמָּנִים דְּלִיתָנוּ.**

ונראה לי לפרש הכוונה בזה, ואקדים לפרש הפסוק בפרשת משפטים **וְעַבְדְּתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבְרַחֵם אֶת לְחֻמְךָ וְאֶת מִימֶיךָ וְהִסְרָתִי מִחֲלָה מְקַרְבָּהּ.** וצריך להבין הלשון שאמר **מִחֲלָה מְקַרְבָּהּ**, היה לו לומר **וְהִסְרָתִי מִמָּוֶת כִּלְכַלְתָּנוּ**.

על כן נראה לי לומר על פי מה שכתב האבן עזרא **בשם רבי יהודה הלוי על הפסוק (כד, יא) וְאֶל אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדוֹ וַיַּחְזֹזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ**, הכוונה אע"פ שנהנו מזיו השכינה מכל מקום הצריכו לאכילה ושתייה. ולא כמשה רבינו ע"ה שלא אכל ארבעים יום וארבעים לילה. ופירוש לפירושו, כי באמת האכילה גנאי הוא לאדם יען שמתגשם על ידה. על כן טוב אם יפרוש אדם מן התענוגים ולא ימשך אחר תאוותיו גם בדברים המותרים, ויתנהג בדרכי הפרישות שלא יאכל רק לשובע נפשו וקיום גופו, כענין שנאמר (משלי יג, כה) **צַדִּיק אֲכַל לְשֹׁבַע נַפְשׁוֹ וּבָטָח רַשָּׁעִים תִּתְחַסֵּר**, ועיין רמב"ן ריש פרשת קדושים. וכל זמן שהאדם הולך אחרי התאוה נמשך אחרי תולדות החומר וירחיק מדרך הנפש המשכלת, ואז יתגבר יצרו עליו כענין שנאמר (דברים לב, טו) **וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט**, ועוד נאמר (דברים ה, יב, יד) **פֶּן תֹּאכַל וְשִׁבְעָתָהּ, וְרַם לְבַבְךָ וְשִׁכַחְתָּהּ**, ונאמר גם כן (משלי ל, ט) **פֶּן אֶשְׁבַּע וְכַחֲשֵׁתִי**.

והנה התאוה הנתונה בלב האדם שורש כל הפעולות. לכן אם יתקן התאוות תחת אשר כל האברים ישרתם, ימשכם אחרי שכלו, ואז יכשרו כל פעולותיו ויהיה זך וישר פעלו, כי אז ירים השכל ידו ותגבר נפש המשכלת. והנה משה רבינו ע"ה כל כך נזדכך עד שהיה די לו בהנאה רוחנית לבדו, על כן לא הוצרך לאכול ולשתות. מה שאין כן **אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל** אשר המעלה הגדולה הזאת נעדרה

" רבי אברהם שמואל בנימין סופר. תקע"ה-תרל"א.

" רבי שמעון סופר. תר"י-נעקה"ש בשוואה תש"ד.